

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1901.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov.

Na svetlo daje „Slovenska Matica“ v Ljubljani. III. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1901. Natisnila „Narodna tiskarna.“ — Te „Matičine“ knjige smo prav veseli. Zbranih je v nji poleg „Bibliografije slovenske“ sedem res prav zanimivih znanstvenih in poučnih spisov: 1. Prešeren in narodna pesem. Spisal doktor K. Štrekelj. Ta sestavek nam kaže na podlagi Prešernovih pesmi in pisem, kako se je naš pesnik - prvak zanimal za narodovo preteklost, za narodov jezik, za narodne vere in vraže, pripovedke in pravljice. Kar tiče njegovo zanimanje za narodno pesem, dokazuje pisatelj, da se Prešeren sam ni toliko ukvarjal, vsaj toliko intenzivno ne, z zapisovanjem narodnih pesmi kakor pa z urejevanjem od drugih zapisanih pesmi. O Prešernu imamo primeroma že precejšno literaturo. Pozdravljamo pa radostno tudi ta najnovejši Štrekljev sestavek. Če nam je dr. Fr. Ilešič v svojem „Prešernu in Slovanstvu“ možato povedal in dokazal, da Prešeren nikakor ni bil tako idealen Slovan, za kakršnega so ga doslej razglašali nekateri njegovi častivci, nam pa dr. Štrekelj v tem spisu kaže, kako se je Prešeren povzpел do tako mogočnega, krepkega, lepega, vsem dotedanjim poetom nedosežnega jezika, namreč tako, da je pridno črpal iz narodne govorice, kar tudi našim sedanjim pesnikom ne bi škodilo. — 2. Nekoliko o zemljevidih slovenskih pokrajin v prejšnjem in sedanjem času. Spisal Fr. Orožen. V svoji vrsti je ta v najnovejšem slovanstvu doslej največja, najpreglednejša in najnatančnejša razprava, ki nam popisuje najprej kartografijo v obče, potem pa nje razvoj med Slovenci in zemljevide slovenskih pokrajin. Kakor na vseh drugih poljih znanosti in prosvete, ima slovenska duhovščina tudi v kartografiji dične zastopnike. Za napredek kartografije slovenskih pokrajin si je v 18. stoletju

pridobil kar največ zaslug stiški cistercijanec in šentviški župnik Joannes Dismas Florjančič, ki je izdal v Ljubljani l. 1744. velik zemljevid kranjske dežele z deli sosednjih pokrajin: „Ducatus Carnioliae tabula chorografica, jussu sumptuque inclitorum provinciae statuum geometrice exhibita per Joannem Dismam Florian-tschitsch de Grienfeld, paroch. et cons. archid. officii Sitticiensis et per Abrahamum Kaltschmidt aeri incisa, Labaci 1744.“ „To delo je neprecenljive važnosti in občudovanja vredno.“ Štajerskega duhovnika Blaža Kozenna vzorni atlant se še sedaj uspešno kosa z novjšimi atlanti in je doslej doživel že nad dvajset izdaj. Orožnov spis je jako skrbno sestavljen in prav poučen. — 3. Puškin v slovenskih prevodih. Napisal Ivan Prijatelj. V tem spisu se je pokazal mladi pisatelj Ivan Prijatelj res dobrega poznavavca in presojeavca slovenskega Puškinovega slovstva, pokazal se je pa v njem z lepimi mislimi in modrimi nasveti glede prevodov tudi takisto dobrega estetika. — 4. Herbard X. Turjaški, karlovški general. (1613–1669.) Spisal Ivan Steklasa. Herbard X. pravzaprav ne zasluži tako dolgega življenjepisa; proslavil se je bolj s slabimi kakor z dobrimi lastnostmi. Kot karlovški general je črnil in obrekoval hrvaške plemeni-taše in zlasti Petra Zrinjskega na dunajskem dvoru, kadar je le mogel. Spis se pa vendar prijetno čita, ker nam živo slika takratni žalostni, a častni položaj naših bratov Hrvatov. — 5. Književni drobiž iz l. 1839. Priobčil J. Šlebingger. Ta razprava o zadnji v danjšici tiskani knjigi, o pesniški zbirki „Cvetanjak ali rožnjek, cveteči mladosti vsajen — Perva gredica“ je sicer mal književni drobiž, a zanimiv in dober. — Najvažnejša v celem „Zborniku“ pa sta brezdvomno vsaj za kranjske Slovence naslednja dva Ivan Vrhovčeva spisa: 6. O ustanovitvi šentjakobske, frančiškanske in trnovske fare v Ljubljani in 7. Dve predavanji o ljubljanskih pokopališčih. Vrhovec zna pisati živahno, duhovito, poljudno, a vendar temeljito. K njegovima spisoma bi pripomnili

le nekaj stvari. V prvem spisu pravi (na strani 130.), da so v 16. stoletju, ko se je luteranska vera širila vedno bolj in bolj, ljubljanski „frančiškani pobegnili pred luterani drug za drugim“. To ni docela resnično. Poglavitni vzrok, da se je takrat tako skrčilo število frančiškanov v ljubljanskem samostanu, je bil pač ta, da jih luteranski meščanje niso hoteli podpirati, in je samostan slednjič tako obubožal, da mu je sam nadvojvoda Karol moral nakazati letno podporo 50 gld. Primorani vsled bede torej so zapuščali frančiškani svoj samostan. Na isti (130.) strani pisatelj dalje tako piše o zidavi jezuitskega kolegija in cerkve, kakor bi se bili ti stavbi gradili samo z odkupnino, z desetimi odstotki premoženja onih protestantov, ki so morali zapustiti deželo. To ni res. Koliko so dajali za jezuitske stavbe tudi nadvojvoda Ferdinand, deželni stanovi, duhovniki in pobožni laiki, o tem nam priča skoraj vsaka stran jezuitskega letopisa „*Historia annua Collegii Societatis Jesu Lab.*“ Dalje piše pisatelj (stran 145.), da se je „iz zvončka cerkvice na Gradu leta 1684. razlegalo prvikrat še sedaj po vsi deželi navadno zvonjenje ob sedmih zjutraj“. Tudi to ne more biti resnično. Saj so že leta 1607. pri škofijski sinodi v Gornjem gradu eksaminatorji ljubljanskega škofa Tomaža Hrena izpraševali duhovnike - udeležnike: „Ali dadó zvoniti zjutraj ob 7. uri proti Turkom?“ — K drugemu spisu bi pa to opomnili, da je gospod pisatelj precej v začetku svojega prvega predavanja: „O nekdanjih ljubljanskih pokopališčih“ zašel malo predaleč. Na dolgo in široko namreč najprej govori o „starem katoliškem načelu pri pokopavanju mrličev.“ Namen tega dolgega uvoda je prozoren: Hotel je podpreti z zgodovinskimi razlogi teženje onih, ki hočejo na vsak način prestaviti sedanje ljubljansko pokopališče od sv. Krištofa daleč v stran od mesta — iz zdravstvenih ozirrov. Rimljani so mrličje sežigali, pravi pisatelj, kristjani pa pokopavali, „a ravno tako stroga je bila pri njih tudi zahteva, da se mrličji pokopujejo kolikor mogoče daleč proč od človeških bivališč“ (str. 177.). Ta trditev ni docela resnična. Kakor stari Judje in Egipčani so tudi stari Rimljani nekdanj pokopavali svoje mrličje. Diktator Sulla je bil prvi, ki je v svoji oporoki določil, naj se sežge njegovo truplo. In prvi kristjanje so pač pokopavali svoje mrličje izven mesta, a ne kakor bi bila to njihova stroga zdravstvena zahteva, ampak ker so jih k temu silile rimske postave. Pozneje pa so pokopavali svoje mrličje ob svetiščih, da, celo v svetiščih. Ko so se krščanske srenje pomnožile, je morala seveda

cerkev omejiti in prepovedati pokopavanje v cerkvah. Od prejšnjega stoletja sèm pa je pokopavanje na novo urejeno skoraj povsod po državi v njih določbah, ki so izšle v zdravniško-policijskem interesu, a nikakor ne v izključno tem interesu. — Toliko smo hoteli opomniti k Vrhovčevima spisoma. Sicer pa ju moramo le hvaležno in radostno sprejeti, ker sta res zanimiva in poučna. — Bibliografijo je sestavil g. prof. dr. Karol Glaser z znano natančnostjo.

Dr. M. P.

Poezije. Zložil Simon Gregorčič. III. — V Ljubljani. Založil Josip Gorup. Natisnila „Narodna tiskarna“. 1902. 80. 175 str.

Odkrito povemo, da smo se težko lotili presojanja te knjige. Tako hudo je v delih velikih mož videti tudi kaj manj popolnega. In naš Gregorčič je velik mož, on je pesnik naših velikih simpatij, simpatij, ki so že zarana pognale krepke korenine v naših srcih. Nikoli ne pozabim, kako je bilo nekoč, ko smo še sedeli na gimnazijskih klopeh. Nekega dne — bilo je v sedmi ali v osmi šoli — je završalo po razredu: „Gregorčič je pred gimnazijo!...“ Nekaj čudovitega je zaplalo ob tej nepričakovani vesti po naših srcih —; kakor bi trenil, nas je bilo nekaj po stopnjicah doli in na Vodnikovem trgu, samo da smo ga videli, slavljenega ljubljenca Muz, pesnika po volji božji... Dá, biser-pesnika! To, kar nam je bil podal Gregorčič v prvem zvezku svojih „Poezij“, to so bili dragulji, lepi in blesteči in polni notranje vrednosti, ki so nas res bogatili; to so bile žarne iskre bogonadarjenega duha, ki so resnično vžigale; bili so glasovi velikega in nežnočutnega srca, ki so divno odmevali v naša srca. — Drugi zvezek je nekoliko zaostal za prvim. Nič čuda. V prvem je pesnik izbral, kar je bil dotlej ustvaril najlepšega, najboljšega; v drugem je med mnoge krasne nove pesmi pobral tudi še one starejšega datuma, kar jih je bil izpustil v prvi zbirki. Potem pa ga dolgo dolgo ni bilo več med nas, „goriškega slavca“. No zdaj imamo v rokah tudi še tretji zvezek „Poezij“. Bog ne daj, da bi dejali: To ni več Gregorčič! Še je! Globoke misli, bujna fantazija, pristno čustvovanje, jezik, slog, ritem, rima — vse še pokaže namah Gregorčičevo Muzo. Vendar povse taka ni, kot je bila. Tistega polnega življenja, se nam zdi, ni več v nji, tiste mladostne moči in dražesti, tistega visokega poleta nad zemljo ni, kot nekoč... Nemara so bile res življenske razmere pesnikove tiste, vsled katerih je njegova Vila obnemogla nekoliko. Nemara jo je pa tudi pesnik sam napačno